

Валентина Вуковић • Срђан Ерцеган
Владимир Пихлер • Мишко Лазовић

ТВРЂАВЕ НА ДУНАВУ

Уредник
Зоран Колунџија

ВАЛЕНТИНА ВУКОВИЋ • СРЂАН ЕРЦЕГАН • ВЛАДИМИР ПИХЛЕР • МИШКО ЛАЗОВИЋ

ТВРЂАВЕ *на Дунаву*

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

РТС

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ
Београд

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
Нови Сад

САДРЖАЈ

Садржај

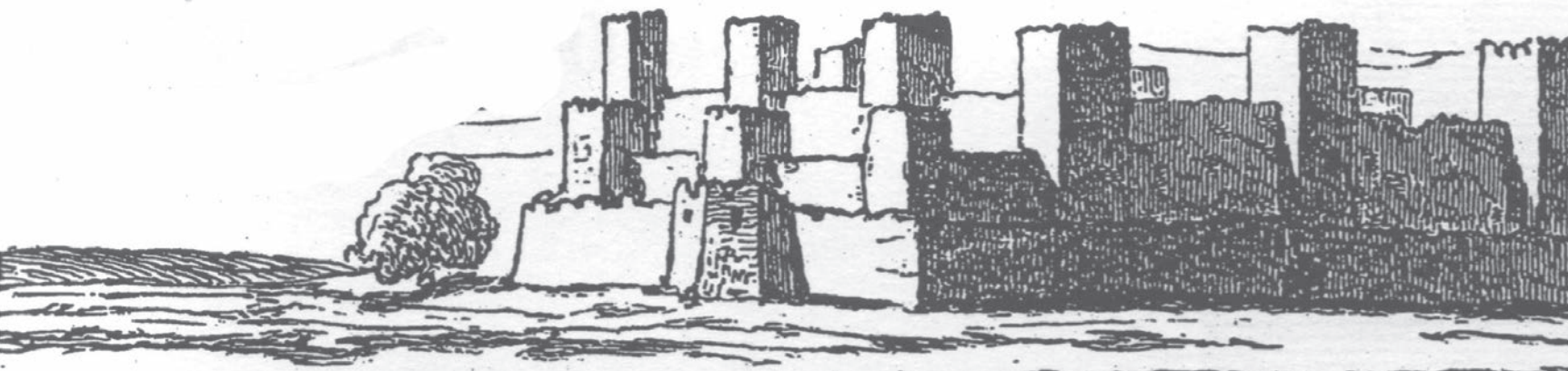
<i>Увод</i>	6
БАЧ	20
ПЕТРОВАРАДИН	34
СЛАНКАМЕН	54
ГАРДОШ	64
БЕОГРАДСКА ТВРЂАВА	72
СМЕДЕРЕВО	102
КУЛИЧ	124
РАМ	128
ГОЛУБАЦ	144
ДИАНА	160
ФЕТИСЛАМ	166
ПОНТЕС	182
<i>Литература</i>	188
<i>О ауторима</i>	190

УВОД

Равничарско-терасасте терени обале Дунава, због својих природних богатстава одувек су били привлачни за организовање сталних насеља. На његовим обалама, као и на већим речним острвима која су данас потопљена или сједињена с копном, у континуитету од преко 10.000 година, нађени су трагови најстаријих цивилизација древне Европе и прва неолитска насеља. Ови простори су током последњих миленијума старе ере настањени разним подунавским, палеобалканским племенима и народима – Илирима, Трачанима, Дакомизијасцима, Келтима и другима.

Од давних времена, главни прометни пут био је географски условљен и ишао је увек поред река. Пролаз овим путем у унутрашњост државе морао се осигуравати. На границама државе градови-утврђења били су најгушћи, док су према унутрашњости бивали све ређи. Дунав је, као највећа европска река, имао врло значајну улогу у разграничавању држава и тежњи појединих народа да избију на његову обалу. У тим стремљењима, многи народи су настојали да своје присуство учврсте изградњом утврђења за смештај пограничних трупа које би интервенисале по потреби. Посебна пажња придавана је локацији и раздаљини између утврђења. Бирани су најповољније локације, или су се постојеће прилагођавале новим потребама.

За време трајања Римског царства Дунав је обухватао највећи број римских провинција, због чега је и коришћен као најповољнији војно-поморски пут. Дуж планинског региона Ђердапске клисуре (Горња Мезија), једне од дунавских провинција, овај пловни пут је обележен као североисточна граница Римског царства према варварима, а поред тога, она географски одваја средњи и доњи Дунав. Обале и острва су ојачани великим бројем

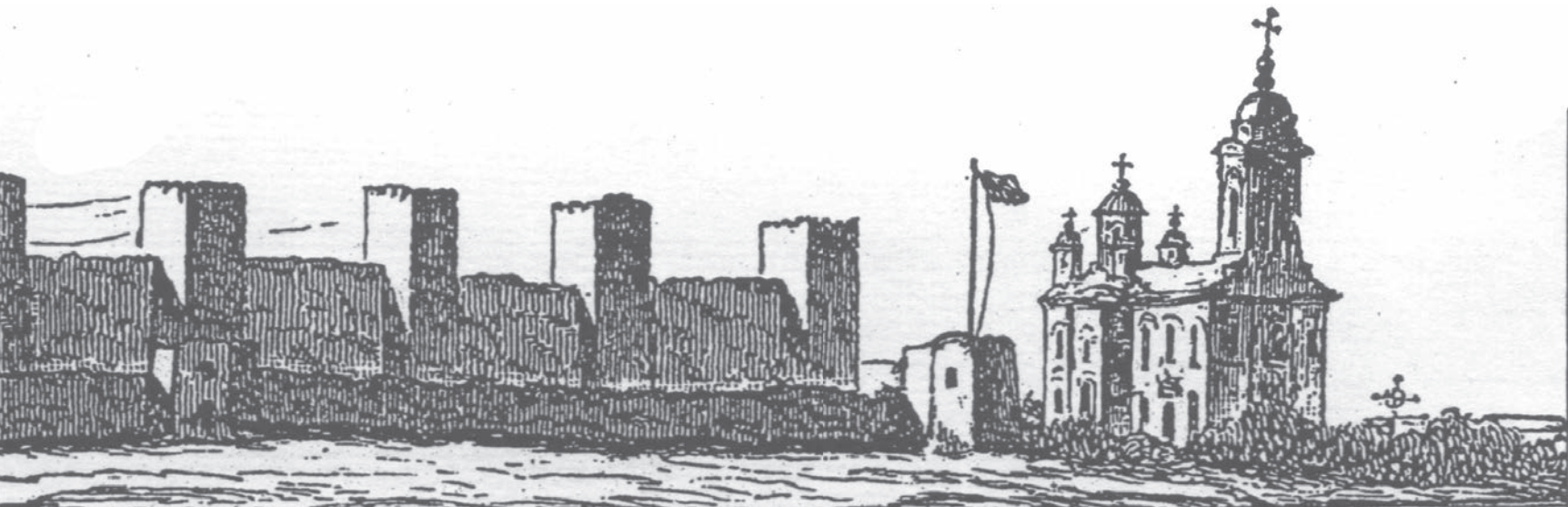
војнотехничких инсталација и утврђења, станица и лука с урбаним насељима. Као једна од чворних тачака римске државне границе која је контролисала речну комуникацију, уређен је јединствен војно-стратешки систем који је познат као римски лимес. Римски пут „Via Militaris“ коришћен је и у средњем веку.

Једна од главних достигнућа цара Трајана била је изградња пролаза дуж Дунавске клисуре, као и архитектонски пројектован пејзаж којим је трансформисао ову стотину километара дугу регију препуну природних препрека у сигурни обални пут. Трајанов обалски пут, луке, канал, мост, изграђени кроз Ђердапску клисуру представљају његове најважније хидротехничке конструкције и грађевине на овом делу Дунава, али, у исто време, они представљају јединствени споменик римског архитектонског обрасца.

Поделом Римског царства на Источно и Западно, почетком 4. века, за ове просторе настала је нова епоха. Премештањем седишта Источног царства у новоосновани Константинопол, Балкан је добио веома важну позицију као погранична зона за Источно и за Западно царство према варварским племенима која су надирала са севера. Постао је подручје за које су се борили и источни и западни владари.

Иако су обале Дунава биле солидно утврђене и брањене, од средине 3. века често су нападане од стране варварских племена и народа – Гота, Хуна, потом Авара, Словена и других услед чега су претрпеле тешка разарања. Демолирану границу из темеља је обновио византијски цар Јустинијан I (527–565), подижући нове, снажне тврђаве и обнављајући стара римска или касноримска утврђења и градове.

Тврђаве (утврде, утврђења) подразумевају војне грађевине са сталном војном поставом, са превасходно одбрамбеним и заштитним задатком, коју карактерише систем кула и јаких бедема. Иако могу бити војне, властелинске, градске или манастирске, због заједничке, одбрамбене функције, имају врло сличне карактеристике. Од најранијих времена грађене су на тешко приступачним местима, тако да им се могло прићи само са једне стране, док су их са других чувале природне препреке попут стена или река.

У античко време тврђаве су биле велики утврђени војни логори с бројном посадом. За Римско царство карактеристични су каструми – специфична утврђења која имају готово идентичан облик на целокупном његовом простору. Одликује их облик правоугаоника са заобљеним теменима у којима се налазе куле. У њих се улази кроз четири капије постављене на супротним бедемима, које су међусобно повезане праволинијским путевима који се обично секу у средишту правоугаоне основе тј. самог каструма, где је обично смештен командант легије која је у њему стационарна.

Систем одбране на Дунаву Јустинијановог доба знатно се разликовао од оног из времена античког лимеса. Уместо великих утврђених војних логора, нови систем одбране састојао се од низа мањих утврђења с мањом посадом на стратешки важним положајима заснованим на начелима активне одбране.

Крајем 6. и почетком 7. века, ова шестовековна римска и касноримска граница коначно је пала пред освајачким налетима Авара и Словена. Словени су се трајно населили и организовали своја прва насеља на дунавским обалама или острвима. У оно време они су били и носиоци културно-историјских промена и нове раносредњовековне, словенске културе, којом је започело средњовековно раздобље ових простора. Доласком Угара на просторе Паноније, Дунав је убрзо постао природна граница између њихове, све ути-

цајније краљевине и земаља чије су се границе смењивале јужно од Дунава.

Свој врхунац, тврђаве су достигле у средњем веку, када још није била у употреби експлозивна муниција и када су тврђаве могле својим бедемима и кулама да пруже ефикасну заштиту од непријатеља. Из досадашњих проучавања старих градова дошло се до сазнања да је најважнији део сваког града његова донжон кула, која по правилу представља ембрион из кога се град шири у зависности од терена и ратних услова. Она се издвајала од осталих кула својим изгледом, локацијом и функцијом.

Утврђења су се у Европи током 9. и 10. века углавном сводила на кулу која је била окружена пропратним зградама за војну посаду, послугу, храну и друго. У ранијем периоду, донжон је био грађен од дрвета, да би касније постао камен. Немирна времена су створила потребу да се и остале зграде заштите, тако да се од 10. века јављају, прво дрвене палисаде, а касније и прави камени бедеми са грудобраном. Следећи стадијум у развоју утврђења представља додавање кула на бедеме чиме се повећавала одбрамбена моћ целокупне тврђаве. Паралелно са развојем утврђења, развијале су се и куле на њима, које су временом постајале све јаче и веће, да би могле на себи да носе мање опсадне справе и топове.

Са развојем ватреног оружја, барута и артиљерије у 15. и 16. веку променио се и начин градње тврђава. Пре свега порастао је значај утврђеног подземља. Француски војни

архитекта Себастијан Вобан (Sébastien Le Prestre de Vauban, 1633–1707) био је водећи градитељ модерних тврђава 17. и 18. века. Пројектовао је велика утврђења са подземним галеријама, чији су фортификациони систем градње прихватили војни инжењери широм света. Такозвани „вобанов систем“, који је подразумевао неколико бастионих траса, а заснивао се на нападу са бока и одбрани, доминирао је европском фортификационом градњом. Овај систем је примењен при изградњи тврђаве Св. Петра и Павла у Санкт Петербургу (1703), тврђави Хамина у источном делу Хелсинкија (1723), тврђави Џорџ код Инвернеса у Шкотској (1747–1769), тврђаве Јозефов близу Прага (1780–1787) и других. Венац бастиона, ломљен са много углова, допирао је свуда готово до саме ивице обала.

Књига *Тврђаве на Дунаву* произашла је из потребе да се широком кругу читалаца представе тврђаве које су грађене на обалама Дунава у Србији, а од којих су сачувани значајнији остаци. Ове тврђаве су међу најважнијим у Србији и говоре о историји ових простора, ратним дејствима, некадашњем животу, навикама, начину градње, развоју војне архитектуре. Иако се тврђаве често помињу у домаћој историографији и популарним публикацијама, о њима је детаљније ретко писано. Подаци о њима су често противуречни, а многи делови тврђава су и даље непознаница.

У књизи је представљено дванаест тврђава – Диана, Понтес, Бач, Сланкамен, Фетислам, Голубац, Смедерево град, Рам, Кулич, Земунска, Београдска и Петроварадинска тврђава. Иако Бач није на самој обали, близина реке је својевремено условила његову градњу због чега је и ова тврђава уврштена у књигу. У овој публикацији се кратко говори и о тврђави Кулич, о којој нема пуно података. Њени остаци су тешко доступни на терену, а по досадашњим истраживањима утврђено је да је саграђена у исто, или приближно исто време са рамском тврђавом. У оквиру рамске тврђаве говори се укратко и о античким утврђењима који се налазе у близини Рама.

Вишевековни развој тврђава на Дунаву приказују бројни сачувани историјски извори (писани, картографски и ликовни), као и резултати археолошких истраживања. Као највећа река Европе, која спаја велик број култура, народа, обичаја и поднебља, Дунав је био неисцрпна тема путописаца и гравера 18. и 19. века. У књизи су коришћени археолошки, историјски и други публиковани извори, истраживачки радови стручњака Републичког, Покрајинског, Београдског и регионалних завода за заштиту споменика. Такође коришћени су записи путописаца, народна предања и легенде, новински чланци. Детаљније су наведене историјске прилике у којима су тврђаве настале и развијале се, као и њихов архитектонски склоп, док је покретни археолошки материјал само кратко поменуто.

Прокопије из Цезарије, правни саветник – секретар византијског вође Велизара, 554. године објавио је спис *О грађевинама* у коме набраја шта је све саграђено у Јустинијаново време. У четвртој књизи описује градњу у Илирику где помиње тврђаве Диану и Понтес. Обиман историјски извор, мада често непоуздан је *Путопис* Евлије Челебије. О тврђавама са историјског аспекта писао је Сима Тирковић, а о онима на територији Војводине Душан Ј. Поповић у оквиру дела *Војводина I, II и III*. Вредне историјске податке о животу о средњовековним српским тврђавама оставила је Олга Зиројевић у књизи *Турско војно уређење у Србији*.

Међу првима који су се бавили проучавањем тврђава је, између осталих, Милан Кашанин, а прва научна истраживања кад је у питању архитектура везују се за Александра Дерока. Проучавања тврђава заснована на археолошким истраживањима започета су углавном тек након Другог светског рата. Историчар уметности Ђурђе Бошковић обрађивао је средњовековне градове у Војводини, између осталих и Сланкамен и Земун. Архитекта Гордана Симић дала је детаљне анализе тврђава у Голупцу, Раму и Фетисламу, док је археолог Марко Поповић писао детаљније о капијама Смедеревског града, као и о свим етапама изградње Београдске тврђаве. За новија истраживања Голупца, Рама и Смедерева заслужан је археолог Млађан Цуњак. Земунска тврђава била је предмет истраживања Миодрага и Александре Дабижић, док су се тврђавом у

Сланкамену бавили археолози – Даница Давидовић, Јован Ковачевић, Марко Поповић, Радован Бунарџић, као и архитекта Жомбор Сабо. За промовисање тврђаве у Бачу и стављање на листу УНЕСКА заслужна је архитекта Славица Вујовић. Архитектуру Петроварадинске тврђаве проучавале су Оливера Милановић, Слободанка Бабић, Катарина Добрић. Историјом ове тврђаве бави се Сениша Јокић и бројни други историчари. Аница Туфегџић истраживала је средњовековне палате у Србији с циљем да кроз научну аргументацију и објашњење сагледа заједничке карактеристике српских средњовековних палата. За истраживање и презентовање резултата истраживања античких тврђава на простору Ђердапске клисуре најзаслужнија је Јелена Ранковић Кондић.

Пре три године Министарство културе покренуло је пројекат „Тврђаве на Дунаву“ који се реализује у оквиру регионалног програма за културно наслеђе Југоисточне Европе и УНЕСКО-а под називом „Културно наслеђе – мост ка заједничкој будућности“. Циљ овог пројекта је развој пута културе који треба да повеже у јединствену целину локалне заједнице на Дунаву – Бач, Нови Сад, Београд, Земун, Смедерево, Голубац, Велико Градиште и Кладово – које баштине репрезентативне тврђаве и помогне да овај значајан потенцијал буде стављен у функцију развоја локалних средина.

Готово за све тврђаве на Дунаву у Србији може се рећи да су вишеслојни градитељски комплекси јер су реконструисане и надограђиване у различитим периодима. Углавном потичу из средњег века (Голубац, Смедерево, Бач, Сланкамен, земунска тврђава, Рам, Фетислам), Диана и Понтес су античке и рановизантијске, Петроварадинска је из 17/18. века, док Београдска тврђава представља слојевит и врло сложен споменички комплекс, настао у дугом временском раздобљу од 2. до 18. века и има остатке из античког периода, средњег века, барока. Тврђава у Бачу је, уз земунску, саграђена са леве стране Дунава, док су све остале саграђене на његовој десној обали.

Тврђаве Диана и Понтес дела су Римљана и Византинаца. Тврђаве у Бачу и Сланкамену, као и Петроварадинска, која је саграђена неколико векова касније, дела су угарске архитектуре, Фетислам је дело Турака, као бар делом и Рам, док се Голубац и Смедеревски град сматрају делима српског средњовековног војног градитељства. Београдска тврђава је дело српске, турске и аустроугарске војне архитектуре.

Све средњовековне тврђаве имају у свом саставу главну одбрамбену кулу са пропратним просторијама, бедеме и куле. Тврђаве у Бачу, Београду и Смедереву су грађене као утврђени градови који су поред одбрамбене функције, служили и за трајнији или повремено смештај владарске породице, као и локалног становништва. У београдској и смедеревској тврђави налазиле су се престонице српске

државе, док су остале тврђаве грађене као одбрамбене (Рам, Голубац, Петроварадинска тврђава) или као база за даља освајања (Фетислам).

Успостављање српске државе средином 12. века, под династијом Немањића, предодредило је судбину овог европског подручја током наредна три века. У раздобљу експанзије, средњовековна утврђења у Србији ретко су грађена, и то углавном у граничним подручјима.

Српске средњовековне тврђаве углавном имају неправилне основе узроковане конфигурацијом терена. На угловима су куле повезане бедемима. Најчешће су квадратног облика, двоспратне, издељене дрвеним конструкцијама на спратове о чему сведоче очувана места за греде. Улаз је, код већине, у приземљу и на првом спрату, а даља вертикална комуникација је остваривана дрвеним степеништем. Са спрата су куле, кроз посебне отворе, потерне, повезане с одбрамбеним зидовима. Одавде се зиданим степеништем излази на шетну стазу, која се завршавала парапетом са зупцима, а којом се у континуитету могла обићи читав тврђава. Највише кула налазило се са копнене стране тврђаве одакле је прилаз био најлакши. Код артиљеријских кула у приземљу и на спратовима налазе се топовски отвори, а на другом спрату су распоређене пушкарнице. Око утврђења постојао је скривени пут са ескарпом (спољним одбрамбеним зидом), као и ров често испуњен водом. Током ратних дејстава често се долазило до закључка да

су слабе тачке одбране биле капије због чега је током обнова посебна пажња посвећена обнови капија или њиховом зазиђивању.

Донжон кула представља најдоминантнији и најбезбеднији део утврђења. По правилу је имала најдебље зидове, а често је и највиша кула у оквиру тврђаве. Налази се на најбоље чуваном делу тврђаве као последња тачка одбране. Све до краја 13. века у њој су биле обједињене стамбена, управна и војна функција. Касније, у 14. веку, уз донжон кулу развила се палата.

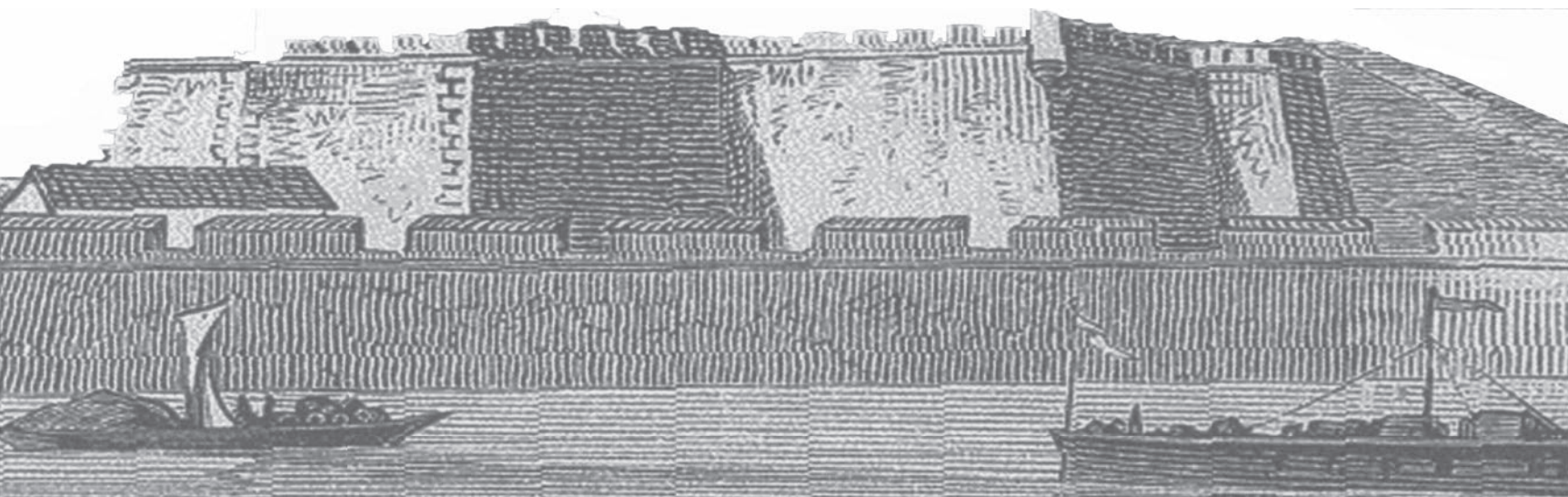
Куле и бедеми у средњовековној Србији углавном су грађени од локалног ломљеног камена и кречног малтера. Код кула и бедема, постављани су роштиљи од дрвених греда сантрача, што је био уобичајени начин за постизање равномерног слегања и преношења оптерећења. Међутим, греде се углавном нису виделе јер су напред затваране каменом. Од опека су израђени искључиво лукови (капија, ложишта) и сводови (капија, топовских отвора, улаза у куле и др.)

У раздобљу просперитета српске државе, за разлику од европске праксе, српски владар и племство нису боравили у замковима већ у неутврђеним дворovima. Тек од средине 14. века, у сложеним, неповољним историјским околностима, када се појављују Турци, а држава све више слаби, почињу да се мењају и навике достојанственика. Дошло је до трансформације утврђења, која су до тада била чисто војног карактера,

у градове са тврђавом и утврђеним подграђем. Владарски или властелински двор тада су прешли у оквире зидина.

На важним положајима градили су се нови замкови – утврђене владарске или властелинске резиденције. Утврђивали су се и значајни урбани центри – Ново Брдо, Београд и Смедерево који су постали државне престонице. У том раздобљу, све до турског освајања 1459. године, српска војна архитектура доживела је значајан напредак и остварила је своја најбоља дела.

Сложен програм српске средњовековне палате био је организован у оквиру једне грађевине или у оквиру комплекса. Палата је углавном грађена као подужна правоугаона грађевина, по правилу смештена у најбоље брањеном простору. Ослања се уз бедем својом подужном страном што је условило да се уз масивне спољне бедеме, у циљу формирања предње линије одбране, појаве спољни бедеми са косом каменом ескарпом, као одбрамбени систем карактеристичан за српско војно градитељство. Поред тога, палата остварује везу и са кулом и тако постаје елемент у систему одбране. Садржи најчешће неколико међусобно повезаних просторија у низу. На спрату је углавном свечана сала која служи за репрезентацију, потписивање међудржавних уговора и друго. Поред је био стан владарске породице. Палата која обједињује резиденцијалну, стамбену и економску функцију представља најразвијенији облик

средњовековног профаног градитељства и најзначајније здање у српском средњовековном утврђеном граду.

Током друге половине 14. и почетка 15. века, поред укључења цивилног подграђа и владарске резиденције у фортификациони систем, долази и до стратешког позиционирања и појаве ватреног оружја. Нова утврђења сада карактерише релативно правилан, често елипсоидан или полигоналан, у случају Смедерева, троугаони, облик основе, означен континуалним одбрамбеним зидовима и равномерно распоређеним кулама. Није више био императив градити утврђење на високом, тешко приступачном месту.

Као последица увођења стамбене и управне функције у оквиру утврђења, јавила се просторна подела на унутрашњи – мали, и спољни – велики град. Простор у оквиру унутрашњег града, у одбрамбеном и функционалном смислу углавном је концепиран самостално. У значајној мери је условљен положајем главне куле којој је често омогућен приступ из палате, односно дворане, у циљу обезбеђења последњег уточишта у случају опасности, као што је то случај у Голупцу и Смедереву.

Паралелно са развојем палате развијао се и нови концепт утврђивања са сложеним фортификационим елементима. Тако су у смедеревском и београдском малом граду владарски дворови утврђени новим, двојним системом бедема.

Захваљујући трансформацији архитектонско-просторног концепта и усавршавању одбрамбене стратегије, у обра-

ди фасаде и архитектонским детаљима као што је појава романичког и готичког лука, српски утврђени град се постепено приближавао западноевропским, док по питању технике зидања и примењених конструктивних решења и даље следио византијске примере. Спољни бедем са ескарпом сматра се тековином српске средњовековне фортификације.

Како то говоре досадашња истраживања, српске средњовековне тврђаве (Голубац, Смедерево, Београд из времена Стефана Бранковића, а могуће и Рам) дела су локалних мајстора, а подигнута су за одбрану од хладног оружја, без обзира што су неке тврђаве подигнуте у време коришћења артиљеријског оружја. Највероватније је да локални мајстори нису били вични градњи у новом систему. Ове тврђаве су највероватније тек касније Турци прилагодили новој врсти наоружања.

Турци су први пут запосели ову територију у 15. веку. Разоривши раније фортификације и насеља, изградили су своје грађевине уз употребу материјала са порушених, старијих структура. Тврђаве су им представљале базе за даља освајања и контролу Дунава. Око средњовековних војних положаја, развијала су се значајна цивилна насеља, градила су се пристаништа и техничка постројења са капацитетима неопходним пре свега за одвијање и регулацију саобраћаја овим делом Дунава. Уз насеља су се градиле некрополе и средњовековни храмови – цркве и џамије. Са друге стра-

не, нека утврђена хришћанска упоришта, на првом месту Београд, више од пола века успешно су одолевала Турцима и спречавала су турски продор ка средишту Европе.

Освојивши постојеће тврђаве Турци су у време употребе вагреног оружја доградили у оквиру њих нове куле, мање, масивније, полукружног облика. На смедеревској и голубачкој тврђави вршено је дозирање с равних страна кула ради добијања полукружног изгледа јер тај облик смањује ефикасност удара топа. Код ових тврђава, као и код рамске уочава се појава топовских отвора.

Систем одбране помоћу полигоналних кула са топовским отворима временом је превазиђен и дошло је до појаве укопаних топовских отвора који су тако престали да буду мета далекометне нападне артиљерије. Та трећа фаза среће се код смедеревске, голубачке, рамске, као и код куле Небојша у оквиру Београдске тврђаве.

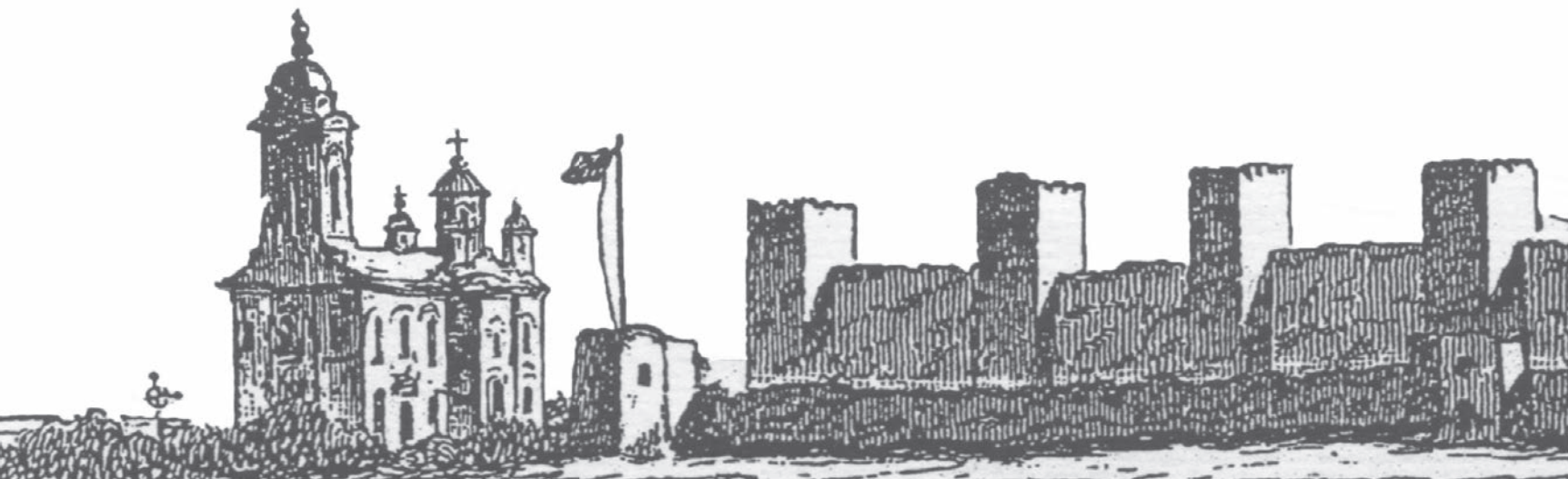
Након померања турских освајања даље ка северу, према Братислави и Бечу, старе тврђаве на Дунаву, а посебно у унутрашњости Балкана, изгубиле су свој некадашњи значај. Већина је остала пушта и разрушена, док су само у некима остале редуковане турске посаде. Застареле у војно-стратешком смислу, оне су дочекале крај 17. века када се ратиште две сукобљене империје – Аустрије и Турске поново приближило балканским просторима. У међувремену, у развоју европске војне архитектуре дошло је до радикалних промена. Средњовековне бедеме и куле замениле су

нове бастионе артиљеријске фортификације. Такозвани „вобанов систем“ подразумевао је одређени број наглашених делова.

Београдска тврђава, као сложен и врло слојевит комплекс, значајан за проучавање развојних токова европских фортификација, заузима посебно место међу утврђењима на југоистоку Европе. Показује промене кроз које је пролазила војна архитектура на тлу Европе, од античког утврђеног легијског логора – каструма, преко утврђења средњовековног града, до готово савремене бастионске артиљеријске тврђаве.

Током ратних сукоба који су овим просторима обележили добар део 18. века, зарађене силе – Турска и Угарска – улагале су велике напоре да изграде јака војна упоришта. Тај процес најбоље је посведочен на фортификацијама Београда које су у том раздобљу три пута реконструисане, након претходних рушења. О дометима аустријске војне архитектуре тога времена сведочи још увек веома добро очувана тврђава у Петроварадину, саграђена према вобановом принципу градње.

Декоративно обликовање капија било је уобичајено код европских бастионских артиљеријских фортификација грађених током ренесансе и барока, односно у раздобљу од 16. до 18. века. Разлог је, између осталог, да се исказе моћ поседника града, замка или тврђаве. То је нарочито изражено код апсолутних монархија где капија добија симболички сми-

сао античког славоука. Такво значење је посебно истакнуто код оних које су подигнуте у славу владара-победника, а уочавају се на капијама београдског града и петроварадинске тврђаве.

После појаве олучене артиљерије са експлозивним зрном, сва европска утврђења грађена током 17. и 18. века изгубила су своју некадашњу важност. У освит 19. века када се обнавља српска држава, тврђаве су постепено губиле свој некадашњи значај. Дефинитивно су предате српским властима 1867. године, чиме су Турци коначно напустили ове просторе. Данас су тврђаве у веома лошем стању сем Петроварадинске, Београдске и донекле Смедеревске. У поменутих тврђавама постоје бројни садржаји: музеји, галерије, позоришни и филмски фестивали, кафићи, шеталишта захваљујући којима се на овим тврђавама одржава социјални и културни живот током читаве године.

Тврђаве Диана, Понтес, Бач, Голубац, Смедерево град и Београдска тврђава, проглашене су за споменике културе од изузетног значаја. Овај процес је за петроварадинску у току, док су рамска, фетисламска и тврђава у Сланкамену споменици од великог значаја. Земунска тврђава је заштићена као споменик културе.

Како је обала Дунава на Балкану често била поприште сукоба, у којој су се бориле за превласт тада најмоћније светске силе, ове тврђаве често су мењале своје господаре и изглед. Током своје дуге и бурне прошлости, неколико пута

су зидане и рушене, грађене и разграђиване, освајане и ослобађане. Носе траг времена као белег на зидним платнима и кулама, сведочећи о опасној непредвидивости историје.

Тврђаве на Дунаву у Србији су у највећем броју одавно напуштене и изложене зубу времена. Поручене су приликом последњих опсада и борби које су се око њих водиле, а неке су и намерно разорене после Карловачког 1699. и Београдског мира 1739. године или су попаљене од Турака приликом њиховог повлачења. Уништавали су их и каснији власници и околни становници који су у њиховим зидовима налазили већ готов материјал за нова зидања. Највећи број тврђава на Дунаву налази се данас у рушевинама.

Тврђаве сведоче и о драматичној или трагичној прошлости одређеног краја, али и о важности и значају појединих градова који су тада премашивали садашњу локалну и регионалну димензију. Њихови бедеми су симболи историјских битака, градитељске умешности и уметничке лепоте. Подигнуте на размеђи цивилизација, оне показују и сву компликовану испреплетаност различитих, често непомирљивих култура.

Некад место сукоба, данас ове тврђаве треба да буду места састајалишта, окупљања локалног, али и становништва из других крајева. Као велики културни и економски капитал, тврђаве би требало да се што пре обнове и различитим садржајима врате у живот локалних заједница, али и да допринесу побољшању његовог квалитета. ■

Механа и Бары

